

วารสาร
ประวัติศาสตร์
ธรรมศาสตร์

THE THAMMASAT

**JOURNAL
OF
HISTORY**

บทปริทัศน์หนังสือ
“ช่วงเวลาแบบคานธี
(The Gandhian Moment)”

พิทธิกรณ์ ปัญญามณี
Pittikorn Panyamane

นักศึกษาระดับปริญญาโท
สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
E-mail: koko_pittikorn@hotmail.com

ผู้เขียน: รามีน จุะฮานเบกลู (Ramin Jahanbegloo)

ผู้แปล: สุรัตน์ โหราชัยกุล

สำนักพิมพ์: สอนเงินมีมา

ปีที่ตีพิมพ์: 2558

จำนวนหน้า: 223 หน้า

ISBN: 9786167368696

เอ็ม. เค. คานธี (M.K. Gandhi, 1869 - 1948) หรือ มหาตมะ คานธี (Mahatma Gandhi) คงเป็นชื่อที่ฟังดูคุ้นหูและเป็นนามที่คุ้นตา เราได้ยินและได้อ่านเรื่องราวของมหาตมะ คานธี มากกว่าเรื่องราวของ มหาบุรุษท่านอื่นในอินเดีย ความสำคัญของคานธีทำให้วันที่ 30 มกราคมของทุกปีกลายเป็น “ช่วงเวลาของคานธี” เนื่องจากเป็นวันที่ชาว อินเดียจะน้อมรำลึกการจากไปของมหาตมะ คานธี ซึ่งถูกกลบฝังหาร โดยสมาชิกฮินดูหัวรุนแรงอย่างนาถูราม โคทเส (Nathuram Godse, 1910 - 1949)

การจากไปของมหาตมะ คานธี ส่งผลให้เหลือแต่เพียง “ช่วงเวลา แบบคานธี (The Gandhian Moment)” ให้ผู้คนกล่าวขานถึง เรื่องราว การต่อสู้เรียกร้องโดยสันติวิธีตามหลักอหิงสา (Ahimsa) และสัตยา ครหะ (Satyagraha)¹ ของคานธีได้กลายเป็นแนวคิดที่ชาวโลกต่าง อ้างอิงถึง สนใจศึกษา และพยายามนำมาปฏิบัติ แม้กระทั่งในการ เคลื่อนไหวเรียกร้องทางการเมืองของไทยในทศวรรษที่ผ่านมา ถึงแม้ ขบวนการทางการเมืองต่างๆ มักอ้างว่ากลุ่มของตนซุ่มนุมนเคลื่อนไหว เรียกร้องทางการเมืองด้วยความสงบ อหิงสา หรือไม่ใช้ความรุนแรง (nonviolence) ด้วยกันทั้งสิ้น แต่ความสงบ อหิงสา หรือไม่ใช้ความ รุนแรงของกลุ่มเคลื่อนไหวในการเมืองไทยกลับนำมาซึ่งความรุนแรง และการทำลายล้าง ฉะนั้น หนังสือเล่มนี้จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ช่วย ให้เราทำความเข้าใจความคิดอันซับซ้อนของมหาตมะ คานธี บุคคลที่

---

¹ หากออกเสียงตามสำเนียงไทยอาจออกเสียงเป็น “สัตยาเคราะห์”

เรานิยามอ้างชื่อและหิบบยกมาเป็นคำพูดอันสวຍหรือในการเคลื่อนไหวทางการเมืองอยู่บ่อยครั้ง

ช่วงเวลาแบบคานธี ชี้ให้เห็นถึงความคิดของคานธีในหลายแง่มุมทั้งการเมือง วัฒนธรรม และปรัชญา รวมทั้งยังยกตัวอย่างบุคคลที่อาจรับเอาความคิดแบบคานธีเป็นต้นแบบในการเคลื่อนไหวเรียกร้องทางการเมืองขึ้นมาอภิปรายด้วย

รามีน ญะฮานเบกถูกพยายามสรุปถึงจุดยืนทางการเมืองสำคัญๆ ของคานธีหลายประการ อาทิ การให้ความสำคัญกับพลเมืองมากกว่ารัฐ หรืออีกนัยหนึ่งคือพลเมืองต้องอยู่เหนือรัฐเท่านั้น ขณะเดียวกันก็มองว่า “การเมือง (Politics) และจริยธรรม/ศีลธรรม (Ethics)” เป็นเรื่องเดียวกันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เนื่องจากการเมืองมีค่าน้อยมากเมื่อเทียบกับความสูงส่งในด้านปรัชญา โดยเฉพาะตามหลักความเชื่อแบบฮินดู ด้วยเหตุนี้ จริยธรรม/ศีลธรรมจึงทำหน้าที่ในการยกระดับการเมืองให้อยู่ในสถานะของสิ่งล้ำค่ายิ่งขึ้น นอกจากนี้ เขายังเสนอว่า คานธียอมรับหลัก “พหุนิยม (pluralism)” หรือการอยู่ร่วมกันของความแตกต่าง เนื่องจากพยายามทำให้คติความเชื่อแบบฮินดูสามารถดำรงอยู่ร่วมกับคติความเชื่อแบบอื่นๆ ภายในสังคมอินเดียได้ ดังจะเห็นได้จากความร่วมมือระหว่างคานธีกับผู้นำมุสลิมอย่างอับดุล กาเฟอร์ ข่าน (Abdul Ghaffar Khan, 1890 - 1988) และมอลานา อับดุล กาลาม อาซาด (Maulana Abul Kalam Azad, 1888-1958) ผู้นำมุสลิมทั้งสองท่านนี้คือผู้ที่เห็นด้วยกับแนวทางของพรรคองเกรสแห่งชาติอินเดีย (Indian National Congress, INC) ซึ่งยืนยันในหลักการที่ว่าฮินดูและมุสลิมสามารถอยู่ร่วมชาติกันได้เป็นอย่างดีด้วยการประสานผลประโยชน์และการยอมรับต่อหลักความเชื่อซึ่งกันและกัน

อย่างไรก็ตาม ฤษะฮานเบกคูลุมิได้นำเสนอเพียงแค่งามุมที่แยกของ สรรเสริญคานธีแต่เพียงด้านเดียว ทว่ายังวิจารณ์คานธีในแง่มุมทางการเมืองไว้พอสมควร ประเด็นหนึ่งที่สำคัญยิ่งคือความแตกต่างทางความคิดที่ฝังรากลึกระหว่างคานธีกับบุคคลร่วมสมัยที่มีชีวิตต่อสู้ออกมาด้วยกัน คานธีอย่าง ดร. บี.อาร์. อัมเบตการ์ (Dr. B.R. Ambedkar, 1891 - 1956) และ มุฮัมหมัด อะลี จินนาห์ (Muhammad Ali Jinnah, 1876 - 1948) ฤษะฮานเบกคูลุเสนอว่ามหาบุรุษทั้งสองท่านนี้คือ “ความล้มเหลวของคานธี” กล่าวคือ ในกรณีของ ดร.อัมเบตการ์ การต่อสู้ของเขาทำให้เห็นว่าแท้จริงแล้ว พลเมืองอินเดียไม่ได้ยิ่งใหญ่หรือสำคัญไปกว่ารัฐแต่อย่างใด ถ้าหากพลเมืองผู้นั้นเป็นกลุ่มชนนอกรวรรณะ (Dalit) ขณะที่การแยกตัวของปากีสถานโดยการนำของจินนาห์และสันนิบาตมุสลิม (Muslim League) ยิ่งแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อแบบฮินดูและอิสลามนั้นดูจะไม่สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ภายใต้หลักการพหุนิยมอย่างที่ยุคคานธีพยายามผลักดัน

กระนั้นก็ดี น่าเสียดายที่ฤษะฮานเบกคูลุไม่ได้ให้ความสำคัญข้อถกเถียงในประเด็นนี้มากเท่าที่ควร โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับประเด็นว่าด้วยความร่วมมือของคานธีและผู้นำมุสลิมที่เห็นด้วยกับคานธีและพรรคองเกรสแห่งชาติอินเดียซึ่งดูจะเป็นส่วนที่ตัวเขาสนใจมากเป็นพิเศษ นอกจากนี้ ข้อเสนอที่ว่าคานธีพยายามทำหรือหาทางยกเลิกบรรพวรรณะ (Castes) หรือยกเลิกไม่ให้มีกลุ่มชนนอกรวรรณะนั้นยังคงขาดหลักฐานสนับสนุนอยู่ เพราะในความเป็นจริง คานธีเพียงแต่เปลี่ยนชื่อกลุ่มชนนอกรวรรณะจาก “ทลิต (Dalit)”² มาเป็น “ทริชน

² หมายถึง กลุ่มชนที่ถูกกดขี่/ต่ำต้อย (oppress)

(Harijan)”³ เท่านั้น

ปัญหาเรื่องความหนักแน่นของหลักฐานยังปรากฏในส่วนที่ว่า ด้วยอิทธิพลทางความคิดของคานธีต่อมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ (Martin Luther King, Jr, 1929-1968) กล่าวคือ ผู้เขียนกล่าวเพียงแค่ว่า “มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ ได้เดินทางมาอินเดียในช่วง ค.ศ.1959 และได้รับรู้เรื่องราวของคานธีผ่านการศึกษาจากสาวกของคานธีทั่วอินเดีย”⁴ จึงทำให้มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์เห็นคานธีเป็นแรงบันดาลใจให้ตนเองน้อมนำเอาสันติวิธีมาปฏิบัติปรับใช้ต่อการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และภราดรภาพ ต่อกลุ่มชนชาวแอฟริกัน - อเมริกันในประเทศสหรัฐอเมริกา ทว่ากลับไม่ได้ให้หลักฐานใดๆ เพื่อสนับสนุนข้อเสนอดังกล่าว หรือกระทั่งยืนยันถึงร่องรอยของการมาเยือนอินเดียของมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์เอาไว้เลย

นอกจากนี้ การนำการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิของกลุ่มชนชาวแอฟริกัน - อเมริกันภายใต้การนำของมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ไปเปรียบเทียบกับ การเคลื่อนไหวเรียกร้องเอกราชของอินเดียโดยสันติวิธีภายใต้การนำของคานธี⁵ ยังอาจไม่ใช่การเปรียบเทียบที่ตึง เนื่องจากทั้งสองกลุ่มกำลังต่อสู้อยู่ในระนาบที่แตกต่างกัน ในขณะที่การเรียกร้องสิทธิของกลุ่มชนชาวแอฟริกัน - อเมริกันของมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ เป็นการต่อสู้ระหว่างพลเมืองอเมริกันกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นปัญหา

---

³ หมายถึง บุตร/คนของพระเจ้า (Children of God)

⁴ รามีน ญะฮานเบกคู, *ช่วงเวลาแบบคานธี: The Gandhian Moment*, แปลโดย สุรัตน์ โหราชัยกุล (กรุงเทพฯ: สอนเงินมีมา, 2558), 152.

⁵ เรื่องเดียวกัน, 163 - 164.

ระดับภายในประเทศเป็นสำคัญ การใช้สันติวิธีเรียกร้องเอกราชของคานธีเป็นการเรียกร้องต่อเจ้าอาณานิคมอังกฤษ ซึ่งดูเหมือนเป็นการปะทะกันระหว่างอำนาจภายใน (ความต้องการเอกราชของชาวอินเดีย) กับอำนาจภายนอกประเทศ (ความต้องการปกครองอินเดียโดยจักรวรรดิอังกฤษ)

แน่นอนว่าการเคลื่อนไหวเรียกร้องแบบสันติวิธีของคานธีอาจเทียบเคียงได้กับการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิของกลุ่มชนชาวแอฟริกัน - อเมริกันของมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ หากพิจารณาผ่านกระบวนการแบ่งแยกสีผิว (Apartheid) เพราะอังกฤษก็มองชาวอินเดียว่ามีความแตกต่างจากตนเองเนื่องจากมีสีผิวที่แตกต่างกัน ทว่าตัวอย่างที่พึงพิจารณามากกว่าในแง่ของประเด็นและระนาบของการต่อสู้ อาจจะเป็นการเปรียบเทียบการต่อสู้ของมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์กับขบวนการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และภราดรภาพของกลุ่มชนนอกระบบที่นำโดย ดร.อัมเบดการ์ เนื่องจากการเรียกร้องดังกล่าวเป็นการต่อสู้ระหว่างคนนอกระบบระดับล่างสุดกับกลุ่มชนวรรณะสูงในอินเดีย (กลุ่มคานธี/รัฐบาลอินเดีย) ซึ่งมีสถานภาพทางสังคมที่ใกล้เคียงกับกลุ่มชนชาวแอฟริกัน - อเมริกัน

ถึงแม้คานธีจะได้รับการชื่นชมและเคารพอย่างมากภายหลังจากที่เขาเอาชนะความรุนแรงด้วยความตาย ทว่าช่วงเวลาแบบคานธีก็ไม่ได้จำเป็นต้องมีเพียงรูปแบบเดียวเท่านั้น นอกเหนือจากการต่อสู้ด้วยหลักอหิงสาและสันติวิธีดังที่หลายคนมักนิยมกล่าวถึงเมื่อพูดถึงคานธี ความคิดและภาพลักษณ์ของคานธีกลับมีลักษณะที่ซับซ้อนและหลากหลายมากกว่านั้น ฤษฐานเบกลูเสนอว่าจริงๆ แล้ว “คานธีนั้นให้ความ

สำคัญต่อเสรีประชาธิปไตยน้อยมาก”⁶ นอกจากนี้ยังมีความเป็น
นักชาตินิยมสูงเพราะต้องการรักษาและให้คุณค่าต่อคติความเชื่อแบบ
ฮินดูมากกว่าแนวคิดสมัยใหม่ (Modern) ของตะวันตก ด้วยเหตุนี้
คานธีจึงต่อต้านแนวคิดสมัยใหม่แบบตะวันตกมากกว่าจะประสานให้
แนวคิดความเชื่อแบบฮินดูมาบรรจบกับแนวคิดสมัยใหม่ รวมทั้งแนวคิด
ของคานธียังมีความเป็นอุดมคติ (utopian) มากกว่าแนวคิดของมหา
บุรุษท่านอื่นของอินเดียหลังได้รับเอกราชอีกด้วย

แม้ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า*ช่วงเวลาแบบคานธี*เป็นงานเขียนที่มอง
แนวความคิดและภาพลักษณ์ของคานธีด้วยมุมมองประวัติศาสตร์จาก
เบื้องบน (history from above) ซึ่งเล่าเรื่องผ่านชีวประวัติของมหาบุรุษ
อย่างคานธีเป็นหลัก แต่การมองผ่านมหาบุรุษก็ถือว่าเป็นปัญหาหรือ
เป็นวิธีที่ล้าสมัยในตัวเองเสมอไป หากไม่หลงทำราวกับว่ามหาบุรุษนั้น
เป็นบุรุษผู้เหนือมนุษย์และไม่อาจกระทำผิดได้ หนังสือเรื่อง *ช่วงเวลา
แบบคานธี* ได้แสดงให้เห็นความคิดของคานธีทั้งในแง่ที่เป็นคุณค่าต่อ
สังคมและความผิดพลาดของเขาในเวลาเดียวกัน ภูษานเบกคุช่วย
เตือนเราในทุกครั้งที่นึกถึง*ช่วงเวลาของมหาบุรุษ*นี้ว่า มหาบุรุษก็เป็น
เพียงมนุษย์ธรรมดาสามัญที่มีทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว

---

⁶ เรื่องเดียวกัน, 68.

